

Mano prisiminimai apie vienmetį „Draugą“

Prel. Ignas Urbonas

▲ Prel. Ignas Urbonas

Mes su „Draugu“ esame beveik vienmečiai. Aš tik vieneriais metais esu jaunesnis. Pirmą kartą su „Draugu“ susipažinau 1939 m. rugsėjo mėn., t. y. prieš 70 metų. Tie 1939 m. buvo istoriniai metai, tai šia proga paminėsiu keletą istorinių trupinėlių iš tų laikų. Tais metais New Yorke vyko tarptautinė paroda ir tarptautinis studentų katalikų „Pax Romana“ kongresas. Bet tuo metu jau karo debesys slankiojo virš Europos ir oficiali Kauno universiteto studentų Ateitininkų korporacijų planuota delegacija į kongresą atsisakė vykti. Tada buvo paskelbta ir pakviesti savanoriai, kurie sutiktų vykti savo pinigais ir savo rizika. Mes su kun. dr. Petru Celiešium pasisiūlėme su delegacija vykti. Aš gavau užsienio pasą (po 10 metų su juo atskridau į Ameriką) ir iš Lietu-

vos banko direktoriaus Zigmo Starkaus 90 dol. – tai laivo bilietas į vieną pusę.

Su delegacija norėjo skristi ir J. Vailokaičio dvi dukros. Nežinau, kiek joms banko direktorius davė pinigų, bet jų tėvas pasakė: „Aš su tiek pinigų savo dukrų į užsienį leisti negaliu“, ir jos liko namie.

Kauno geležinkelio stotyje tokių savanorių susirinkome penki: studentas Povilas Baltinis – delegacijos vadovas, stud. Emilija Klikūnaitė, stud. Sofija Vistartaitė (ji gimusi Chicagoje, baigusi gimnaziją, atvyko į Lietuvą patobulinti savo lietuvių kalbos ir dabar grįžo namo) ir mudu su kun. Celiešium. Vykom per tik atgautą Vilnių, Varšuvą, Berlyną į Paryžių. Šerburgo uoste įsijungėme į visos Europos delegaciją, kurioje buvo 600 studentų. Plaukiant laivu rugpjūčio 23 d. laivo telegramų agentūra pranešė: „Šiandien Maskvoje Ribbentropas ir Moloto-

vas pasirašė paktą“. New Yorko uoste mus sutiko du jauni vyrai: konsulato atašė Anicetas Simutis ir Juozas Laučka.

„Pax Romana“ kongresas prasidėjo New Yorke, Fordhamo universitete. Kitą dieną mus visus autobusais nuvežė į katalikų universitetą Washingtone. Kongresui įpusėjus kilo Antrasis pasaulinis karas, ir kongresas buvo uždarytas. Vokietijos delegacijos pirmininkas Muler ir Lenkijos delegacijos pirmininkė Kownacka buvo suklupdyti prieš Švč. Sakramentą adoracijai. Kun. P. Celiešius Švedijos laivu išplaukė atgal į Lietuvą, o aš, neturėdamas bilieta nei pinigų jam nusipirkti, likau. Nuvykau į New Yorką, kur parodoje viena diena buvo skirta Lietuvai. Čia į didelę sceną šešių policijos motociklų lydimas atvyko Lietuvos konsulas J. Budrys (Klaipėdos sukilimo vadas), cilinderiu ir visais ordinais pasipuošęs. Patranka iššovė 21 šūvį Lietuvos garbei. Konsulas perskaitė Lietuvos prezidento Antano Smetonos sveikinimą ir 59 chorai, muzikai Žilevičiui diriguojant, dainavo lietuvių dainas. Publikoje, mano kairėje, sėdėjo senas kunigas, už jo – visiems lietuviams žinomas dr. Jonas Šliūpas, jo žmona ir jų sūnelis, jaunas berniukas (jis dabar yra Californijoje garsus inžinierius, darantis daug gero Lietuvai). Kada choras pradėjo dainuoti „Lietuva, brangi“, pamačiau, kad iš prie manęs sėdėjusio senelio kunigo akių rieda ašaros. Aš jį paklausiau: „Kas jūs esate ir kodėl ta ašara?“ Jis atsakė: „Aš esu kun. Milukas (jis 50 metų leido lietuvių rašytojų knygas ir redagavo savo laikraštį „Žvaigždė“), o ašara tai dėl Lietuvos, jaučiu jai didelę nelaimę“.

Iš New Yorko atvykau į Chicagą. Pirmiausia mane Cicero vargonininkas Mondeika nuvežė į „Draugą“. Jis tada buvo 23-ioje gatvėje, prie Aušros Vartų bažnyčios. Pastato antrame aukšte buvo „Draugo“ redakcija. Užeinu pas vyr. redaktorių Leonardą Šimutį. Jis labai susirūpinęs man sako: „Laužau galvą ir nežinau, ką rašyti į „Draugą“ apie Lietuvą. Karas eina prie Lietuvos sienos ir nežinau, kas dabar vyksta Lietuvoje. Skambinau konsului dr. P. Daužvardžiui, jis nieko nežino. Skambinau į Washingtoną mūsų atstovui Žadeikiui, ir tas nieko nežino ir neturi jokių žinių iš Lietuvos“. Tada aš jam pasakiau, kad prieš porą dienų buvau Brooklyne ir kun. Pakalnis savo automobiliu mane išvežė į Brooklyno parką pasivažinėti. Bevažiuojant sužinojau dvi naujienas. Viena – automobilis jau turėjo radiją ir antra – radijo žiniose pranešė, kad Lietuva paskelbė dalinę mobilizaciją. Nežinau, ar jis šią žinutę dėjo į „Draugą“, ar ne, bet mane stebino jo toks didelis rūpestis Lietuvos likimu.

Kada aš antrą kartą, jau po karo, atvykau į Ameriką, Šimutis man pasakojo, kad kada 1940 m. Lietuva Sovietų Rusijos buvo okupuota, jis nuėjo pas „Naujienų“ red. dr. Grigaitį ir jam pasakė: „Paduokim viens kitam ranką, mes-

kim tuos ginčus, pakvieskim tautininkų atstovą p. Olį ir „Sandarą“ ir kartu kovokime dėl Lietuvos laisvės“. Tada ir gimė Amerikos lietuvių taryba (ALT). Šimutis buvo vienas iš tų idealistų, kurie gyveno ir kovojo dėl Lietuvos. Girdėjau, kad Šimutis neturėjo nei savo namo, nei savo automobilio, bet buvo patenkintas redaguodamas „Draugą“. Man teko su šiuo idealistu atsisveikinti jam mirštant ligoninėje. Man paskambino Albertas Vinikas: „Važiukime atsisveikinti su Šimučiu, kuris yra prie mirties ligoninėje (A. Vinikas čia gimęs, žinomas Demokratų partijos veikėjas ir savo mieste einęs aukštas pareigas, bet buvo didelis Lietuvos patriotas ir Šimučio bei ALT dešinioji ranka Indianoje). Jis mane nuvežė į ligoninę. Šimutis apsidžiaugė pamatęs Viniką. Šimutis, kiek atsigavęs, sako: „Džiaugiuosi, kad prieš mirtį dar suspėjau parašyti ALT istoriją. Ją rašyti man buvo lengva, nes visą laiką vedžiau dienoraštį“. Atsisveikinti jiems nebuvo lengva. Šimutis paėmė Viniko ranką ir abu tylėjo, matyti, ieškojo žodžio, kurį sunku jiems buvo rasti po 40 metų bendros draugystės ir darbo. Pagaliau Šimutis tarė: „Vyrai, nepalūžkite ir kovokite vieningai dėl Lietuvos laisvės. Nepraraskite Lietuvos laisvės vilties“. Aš, stovėdamas šalia, žavėjausi tų dviejų Amerikos lietuvių meile savo tėvynei.

Be L. Šimučio daug idealizmo ir meilės „Draugui“ parodė ir pats Marijonų vienuolynas. Prisimenu du marijonus broliukus: Žvingilą ir Margį, kurie yra kilę iš Gary lietuvių parapijos. Jie visą savo vienuolišką gyvenimą praleido dirbdami „Draugo“ spaustuvėje. Ne tik jie, bet ir visi kiti marijonai, net ir čia gimę, didžiavosi savo „Draugo“. Dėl to „Draugas“ ir sulaukė 100 metų.

Apie „Draugo“ kultūrinę dalį Stasys Goštautas parašė išsamų straipsnį. Apie vėlesnius „Draugo“ redaktorių rašė „Drauge“ dr. K. Ambrozaitis. Tai man tenka priminti anų laikų praeitį ir padaryti keletą išvadų. „Draugas“ per tuos 100 metų buvo vadovaujantis dienraštis, nes rėmėsi 123-mis lietuvių parapijomis Amerikoje. Tos parapijos turėjo vargonininkus-muzikus, šie turėjo chorus. Ir jie buvo anų laikų vieninteliai kultūros nešėjai. Jie ir buvo „Draugo“ kultūrinio priedo užuomazga. Antroji išeivių banga – beveik visa skaitė „Draugą“, nes liberalių pažiūrų išeiviai skaitė „Draugo“ literatūrinį priedą. Aš manau, kad „Draugui“ 100 metų išsilaikyti padėjo idealistai, tai gal ir dabar, atsiradus idealistų grupei, „Draugas“ pratęs egzistenciją.

Sėkmės „Draugui“, žengiančiam į antrąjį šimtmetį!